

UR KVARTERET SANKTA ANNAS ÄLDRE BYGGNADSHISTORIA

Åtminstone redan på 1600-talet fanns det bebyggelse i kvarteret S:ta Anna. Det äldsta belägget jag funnit är från 5 sept. 1694, då mästerkocken Hindrich Marthens inköpte en fastighet på Badstugatan. Vid Saltmätaregränden, som det hette på den tiden, och troligen i kvarteret S:ta Anna köpte pådrivaren Berent Hälling 1713 en fastighet av Krakous änka och deras barns förmyndare, och bonden Erich Erichson fick 1717 uppbud (lagterm) å sin hustrus arvsrätt i avlidne besökaren Anders Lysings änkas gård.

Några lyxhus blev det minsann inte de första hundra åren, snarare var det tämligen genomgående primitiva envåningsbyggnader. Av handlingarna framgår, att det i stor utsträckning var arbetstagare och småborgarna borgare som ägde dem. Bland innehavarna förekom titlar som för oss ter sig svårtydda, såsom tobaksspinnaredräng (arbetade med tillverkning av tuggtobak), pådrivare (d.v.s. kreatursfösare), förare (här troligen ett slags underbefäl), visitör (möjligen liktydigt med visitatör), och kuriösa, såsom vedbärareänka, stadsbesökare, besökareänka, slottsstenhuggareänka.

I början tycks särskilt den södra delen av kvarteret, nära S:t Olofs kapell, vid Kammakaregatan mellan Stora Badstugatan och Saltmätaregränd ha varit mest attraktiv. 1732 fick stenhuggaremästaren Daniel Ryman tillstånd att uppföra en envåningsbyggnad, bestående av två rum och vind, som, av ritningen att döma blev en stilren och trivsamt stuga. I hörnet av Saltmätare gränd och Kammakaregatan låg en fastighet som gardessoldaten Petter Färdig köpte 1736 av avlidna föraren Anders Silfverdahls änka. På 1700-talet låg komministerhuset i vinkeln Stora Badstugatan-Kammakaregatan. Till detta gjordes 1829 en tillbyggnad i sten längs Kammakaregatan. Åt Stora Badstugatan byggdes samtidigt ett 45 alnars långt plank, som bestod långt in på 1900-talet. Tillbyggnaden till komministerhuset blev kvar - sedermera fungerande som gymnastiksal till folkskolan - när de övriga delarna av nämnda hus revs vid Sveavägens framdragande.

En person som åren 1763-1802 i avsevärd omfattning var inblandad i byggenskapen var Carl Ant(h)on Beve (Bewe), ursprungligen spannmåls- och viktualiehandlare, sedermera rådmann och handelsborgmästare. Han fungerade också som kyrkvärd vid S:t Olofs kapell. Ett rätt rymligt stenhus lät han uppföra 1775, vilket 1863 förändrades till klockarboställe. Denna byggnad var den enda som återstod av hela 1700-talskomplexet vid rivningen. Den stora rivningsvägen 1915 överlevde den byggnad som länge kom att dominera området, nämligen Adolf Fredriks gamla folkskola, adress Saltmätargatan 2. Arkitekt var A.N. Söderberg. Skolan ägde bestånd 1864-1957.

Att Stora Badstugatan ända in på 1900-talet var mindre gouterad av folk med pretentioner var inte så underligt. Det var en ganska trång och bullersam gata, kantad av trähus, skjul och bondkvarter där upplandsbönderna tog in med sina foror för handeln på Hötorget. Prostitution var allmänt förekommande. Först med framdragandet av Sveavägen, Albert Lindhagens skötebarn, ändrades bebyggelsen och gatulivet till det bättre.

Hur blev då utvecklingen på tomt 7,8 som närmast torde intressera Bostadsföreningen S:ta Annas medlemmar? Enligt Stadsbyggnadskontoret var det träskportvaktaren Sven Örn vilken år 1758 var den förste som fick byggnadslov där, och det var till ett litet tvårums korsvirkeshus "ytterst vid träsket, hvarest grunden är ganska svag". Hos Stadsarkivet kan man få fram uppgiften, att tobaksspinnaregesällen Swen Örn redan 1730 inköpt en fastighet i kvarteret av hustru Anna Maria Mörner och 1747, då med namnet skrivet Sven Öhrn och titeln tobaksspinnaredräng, en fastighet av hovslagaren Elias Galler, som ägt den från 1740. Allt talar för att det rör sig om en och samma person. Man kan ju fråga sig, varifrån slantarna kom. Låt gå för att tobakstuggning florerade friskt, så torde i alla fall en arbetstagare i

branschen inte kunna samla pengar på hög. Möjligt är ju förstås, att han inte ägde alla fastigheterna samtidigt utan sålde undan eller rev och byggde nytt. Han kunde också ha varit förmöget gift.

Enligt Stadsarkivets fastighetsägareregister inhandlade vedbärare Anders Frisk år 1717 av vaktmästare Erland Törnquist en fastighet belägen i hörnet av Saltmätaregränd och Trebackarlånggatan. År 1775 fick plåtslagaremästaren Olof Berg byggnadstillstånd till ett fyrrums envåningshus, möjligen efter rivning av en fastighet som han ärvt 1759 av sin svärfar guldsmedsmästaren Johan Bossart.

Enligt fastighetsägareregistret hade arvingarna efter snickaren Johan Frimoe år 1783 ärvt ett hus i vinkeln Stora Badstugatan-Trebackarlånggatan. 1813 fick läderhandlanden Olof Emanuel Dahlin tillstånd att bygga en fastighet, något mindre än ovannämnde Olof Bergs, i hörnet av Stora Badstugatan och Trebackarlånggatan. Han byggde senare till och uppförde också ett skjul.

Rätt lantlig tedde sig miljön fortfarande i början av det nya seklet. I en tidning kunde man läsa en notis med följande lydelse: "En bisvärm bortflög den 2 dennes kl. 1/2 2 ifrån egendomen nr 2 kvarteret St. Anna vid hörnet av Trebackarlång- och Badstugatorna å Norr. Hederlig vedergällning".

Målarmästaren Carl Wilhelm Berlin inköpte 1847 en fastighet av förmyndaren för avlidne traktören Fredrik Wibergs omyndiga barn, och på 1850-talet vidtog han diverse ändringar och tillbyggnader, så att fastigheten vid Stora Badstugatan 19 blev ett rätt betydande komplex. År 1866 byggde Jernkramhandlaren Carl Wilhelm Nyberg en trevåningsfastighet med samma adress. Något senare det året var det dags för honom med en envånings gårdsbyggnad som förutom vedbodarna innehöll avträden med tjugo sittplatser.

Av Norra Omnibussbolaget tillhandlade sig P.G.Bjurström i hörnet Saltmätargatan-Trebackarlånggatan belägen fastighet. Av Neuhaus stockholmskarta framgår, att det på 1870-talet inte fanns någon bebyggelse mellan detta hus och Adolf Fredriks folkskola.

En trevåningsfastighet i hörnet Stora Badstugatan och Trebackarlånggatan uppförde ovannämnde handlanden P.G.Bjurström 1874. Den hade port dels i skärningen mellan gatorna, dels mitt på fasaden åt Trebackarlånggatan. Det sista byggnadslovet innan den stora demoleringen vid tioalets mitt erhöll en A. Nilsson för uppförande av ett skjul på tomten. Ett fotografi ger vid handen att gården var belamrad av kärror och allehanda bråte.

Av lättförståeliga skäl väckte namnändringen från Stora Badstugatan till Sveavägen föga förargelse, desto starkare blev reaktionen när vid det stora gatunamnsbytet 1885 man ersatte det expressiva Trebackarlånggatan med det tama Tegnérgatan. Anders de Wahl upprördes och anmärker förtrytsamt i sin minnesbok: "Om den åtminstone hette Trestegnérgatan".

År 1919 togs delar av tomtmarken för breddning av Saltmätargatan och - särskilt - Sveavägen. Tomtnumren i kvarteret har under årens lopp varierat och inte förrän 1919 på hösten fastställdes exempelvis 7,8.

Fastighetsaktiebolaget Utsikten byggde åren 1919-1921 efter rivningarna det nuvarande huskomplexet, vilket fick som ägare Bostadsföreningen S:ta Anna u.p.a. Nuvarande Sveavägen 41,43,45 ersatte Stora Badstugatan 17,19,21, dock med, den ändringen att 45 motsvarar den tidigare gatans 19 och 21.

Fritiof Wikström